

УДК [37.014.5:330] (447)

Н.В. Шиловцева

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

У статті досліджуються проблеми системи освітньої та професійної підготовки, її основні компоненти, роль у формуванні конкурентоспроможного трудового потенціалу України.

Ключові слова: освітня підготовка, професійна підготовка, трудовий потенціал, конкурентоспроможний трудовий потенціал України.

В статье исследуются проблемы системы образовательной и профессиональной подготовки, ее основные компоненты, роль в формировании конкурентоспособного трудового потенциала Украины.

Ключевые слова: образовательная подготовка, профессиональная подготовка, трудовой потенциал, конкурентоспособность трудового потенциала.

The problems of the educational and professional training system, it's main components and roll in the formation of labour potential competitiveness of Ukraine are researched in the article.

Key words: educational training, professional training, labour potential competitiveness.

Постановка проблеми. Роль освіти у формуванні національної конкурентоспроможності постійно зростає, що підтверджується дослідженнями вітчизняних і зарубіжних учених. Консультативний комітет з промислових досліджень і розвитку Комісії Європейського Союзу, досліджуючи кваліфікаційний рівень робочої сили в Європі, дійшов до висновку: «Без конкурентоспроможної системи освіти не може бути конкурентоспроможної робочої сили, а без останньої – конкурентоспроможної економіки». [15] Глобалізація, стрімкий технологічний розвиток, поява високотехнологічного обладнання обумовлює необхідність розвитку системи освітньо-професійної підготовки адаптованої до нинішніх умов. Глобалізація визначальним чином впливає на розвиток постіндустріального світу, посилюючи значення освітнього та професійного чинників у підвищенні конкурентоспроможності національних економік.

Аналіз актуальних досліджень. Аналізу специфіки дії освітніх та професійних чинників розвитку трудового потенціалу присвячено достатньо досліджень у

вітчизняній економічній науці. Найбільш вагомими здобутками були отримані такими вченими, як О.А.Грішнова, О.Ю. Гулевич, Л.М. Колешня, А.М.Колот, І.С.Кравченко, Г.І. Куценко, Е.М. Лібанова, І.Л. Петрова, Е.В. Савельєв, В.А. Савченко.

Мета статті. Метою статті є розкриття сутності системи освіти та професійної підготовки як чинника формування конкурентоспроможного трудового потенціалу України.

Виклад основного матеріалу. Освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку і прогресу суспільства. Вони виступають гарантом індивідуального розвитку, виховують інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Одним із загальних законів будь-якого суспільства є закон підвищення якості населення, який проявляється в тому, що кожне наступне покоління має більш високі якості в порівнянні з минулим. Це визначається закономірностями розвитку науково-технічного і соціально-економічного прогресу. Вони вимагають зовсім іншого професійно-кваліфікаційного рівня трудових ресурсів, зростає потреба в працівниках, які мають високий загальноосвітній рівень, широкопрофільну професійну підготовку, спроможні швидко оволодіти новими технологіями, орієнтуватися у виробництві, яке динамічно змінюється. Виникає необхідність удосконалення системи формування якості трудового потенціалу, створення єдиної національної системи загального, безперервного професійного навчання з відповідним науково-методичним, фінансовим та кадровим забезпеченням.

За даними наукових досліджень, 34 % випускників середньої загальноосвітньої школи приступають до роботи без попередньої професійної підготовки, що гальмує раціональне використання трудових ресурсів. Ринок вимагає людей відповідної кваліфікації, професійних та мобільних. Кваліфікація – це якісна характеристика працівників певної професії. Вона залежить від рівня професійних знань, вмінь, навичок і здібностей до праці. Працівник повинен мати дві-три професії, оскільки постійно виникають нові і

відмирають старі традиційні професії, а це обумовлює процес підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників.

Економіка України потребує кваліфікованих робітників, підготовку яких здійснюють профтехнічні навчальні заклади. Останнім часом набір у ПТНЗ, зокрема в групи, що дають повну загальну середню освіту, стабілізувався на рівні 108-116 тис. чол., що становить у середньому 15% від числа учнів, які закінчили 9 класів. У регіональному розрізі така підготовка дуже диференціюється. Якщо у м. Києві вона дорівнює 8%, Одеській області - 10,1, то в Луганській - 26,7%. Чисельність учнів професійно-технічних навчальних закладів у розрахунку на 10 тис. населення нині становить 104. Щорічний випуск ПТНЗ стабілізувався на рівні 276 тис. чол. Проте сьогодні система професійної технічної освіти потребує особливої уваги не лише у зв'язку з відродженням економіки, її структурною перебудовою, але й тому, що саме на висококваліфіковані робітничі кадри покладено місію формування середнього класу в Україні. А без нього не можна побудувати нову державу. Це потребує кардинальних змін у формуванні інфраструктурного потенціалу ПТНЗ, у підвищенні іміджу випускника цього навчального закладу [17].

Розширення масштабів підготовки спеціалістів пов'язано з необхідністю забезпеченням якісного та кількісного відтворення трудового потенціалу. Це обумовлено такими причинами:

- 1) інтеграція України у світову економічну систему, що обумовлює імпорт та експорт технологій, робочої сили, методів організації та управління виробництвом;
- 2) глобалізація економічних відносин, становлення і розвиток недержавного сектора економіки, включаючи приватний, зумовлює пошук нових форм соціального захисту працюючого населення;
- 3) міжнародна конкуренція передбачає подолання суттєвих відмінностей рівнів кваліфікації робітників і спеціалістів (за рахунок її підвищення) як всередині країни, так і на міжнародному ринку праці;
- 4) підвищення мобільності робочої сили на ринку праці, що потребує не лише постійне підтримання кваліфікації на високому рівні, але і наявність

професійних стандартів, можливість міжнародного визнання кваліфікації національних найманих працівників [1, 3].

Значний інтелектуальний ресурс зосереджено у вищій школі, яка за останніх 15 років набула активного розвитку. Спостерігається великий потяг молоді до здобуття вищої освіти.

Формування ринкових відносин зумовлюють зміну цільових настанов освіти та професійної підготовки як елементу інфраструктури ринку праці. Він потребує спеціалістів різних професій, рівнів кваліфікації для забезпечення конкурентоспроможності ринку праці.

Основною причиною, що стримує прогресивний розвиток освіти та професійної підготовки, є низький попит на висококваліфікованих працівників. В умовах трудонадлишкової кон'юнктури ринку праці, нестабільності економічного розвитку, відсутності чітких економічних пріоритетів має бути знайдений оптимум між фундаменталізацією освіти та її професіоналізацією.

У ринкових умовах працівник повинен вчитися протягом усього трудового життя, щоб ефективно працювати і бути готовим вирішувати нові складні завдання. Згідно з матеріалами спеціальних досліджень, 70 % браку продукції і 30 % поломок обладнання на підприємствах відбуваються через низьку кваліфікацію працівників [17].

Високий рівень кваліфікації працівників супроводжується зростанням продуктивності праці, сприяє підвищенню якості роботи. Кваліфікований працівник характеризується більшою мобільністю на ринку праці і є більш конкурентоспроможний. Високий рівень професійної освіти є передумовою професійного і підприємницького успіху людини та засобу її соціального захисту від стихійного коливання попиту на ринку праці. Він є однією із найважливіших сфер самореалізації особистості, її творчого потенціалу, способом задоволення духовних потреб людини.

Освіта та професійна підготовка збільшують особистий і національний людський капітал. Тому у всьому світі держава здійснює значні інвестиції у

розвиток освіти та професійної підготовки і надає гарантії для довгострокових інвестицій інших суб'єктів в цю сферу; застосовують додаткові пільги та інші форми регулювання ринку з метою забезпечення розвитку пріоритетних спеціальностей, форм і методів підготовки спеціалістів, розвитку освіти в цілому, здійснює ліцензування, атестацію, гарантує якість освітніх послуг.

Основними рисами кваліфікації конкурентоспроможної робочої сили є: багатопрофільність; високий рівень загальної та технічної культури; динамізм.

Багатопрофільна кваліфікація базується на розширенні профілю та суміщенні спеціальностей, що сприяє збільшенню продуктивності праці та творчому зростанню. Сучасне виробництво не може працювати без високого загальноосвітнього і технічного рівня персоналу. Освіта, особливо професійна, спрямована на досягнення двох цілей: фундаментальної – створення довготермінової основи формування інтелектуального персоналу суспільства, всебічного розкриття здібностей і гармонійного розвитку кожної особистості; забезпечення рівних можливостей всім членам суспільства; кон'юнктурної – насичення в кожний момент ринку праці певною професійною та кваліфікаційною робочою силою, забезпечення кожної людини мінімумом знань для отримання роботи.

Важливою проблемою формування конкурентоспроможного трудового потенціалу є здатність працездатного населення постійно навчатися та підвищувати свою кваліфікацію. У сучасних умовах в Україні система підвищення кваліфікації на підприємствах у занепаді, а спроможність населення оплачувати освітні послуги вкрай обмежена низьким рівнем доходів. Незважаючи на це, за статистичними даними протягом останніх 10 років на курсах та інших формах додаткової освіти (за власні кошти) навчалося 30,8 % респондентів, в тому числі 11,6 % навчалися 2 і більше разів. Лише біля 8,2 % респондентів на цей період навчалися або підвищували кваліфікацію за рахунок підприємства (2,4 % — двічі і більше) [17].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для забезпечення розвитку системи освіти та професійної підготовки як чинника формування

конкурентоспроможного трудового потенціалу України доцільно реалізовувати такі заходи:

- формувати потреби у знаннях і здібностей до самонавчання в усього населення відповідно до інтелектуальних можливостей кожного та потреб професійного розвитку;

- забезпечувати послідовність навчання, координації освітньо-виховної діяльності на різних рівнях освіти, які функціонують як складові безперервного процесу навчання, де кожен рівень є продовженням попереднього, і передбачають підготовку осіб для можливого переходу до наступного вищого рівня освіти;

- реалізовувати тісний зв'язок між дошкільною, початковою, середньою загальноосвітньою, професійно-технічною, вищою школою та установами післядипломної освіти;

- сприяти розвитку навчально-виробничих комплексів ступеневої підготовки працівників підприємств, створення корпоративних університетів;

- впроваджувати збільшення фінансування виробничого навчання, удосконалення його організації, створювати інтегровані навчальні плани і програми навчання працівників, які забезпечують регулярність навчання;

- оптимізувати системи перепідготовки працівників на виробництві і підвищення їх кваліфікації, забезпечення перманентного підвищення кваліфікації всіх категорій працівників.

Література

Батышев С.Я. Актуальные проблемы підготовки робітників високої кваліфікації. М., 1979. Богиня Д.П., Куліков Г.Т., Шамота В.М., Лисогор Л.С. та ін. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати. Київ: Інститут економіки НАНУ, 2001, 300 с.

1. Бондар М. Пріоритети трансформації української освіти // Мандрівець. - 2002. - № 5. - С. 34-40.

2. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І.. Економіка праці й соціально-економічні відносини. Київ: Центр навчальної літератури, 2004, 440 с.

3. Головний капітал України - її науковий потенціал // Освіта України. - 2004. - 14 травня. - С. 2-3.
4. Глузман А.В. Университетское педагогічна освіта: досвід системного дослідження. К., Видавничий центр «Просвіта», 1997.
5. Ефименко Г.Г., Красников В.М., Новоминский А.Н. Высшая школа Української ССР. Успіхи, проблеми розвитку. К., 1978.
6. Коваленко О. Українська освіта в світовому просторі // Освіта України. - 2006. - 17 листопада. - С. 6.
7. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти, стратегія, реалізація, результати. - К., 2005. - 448 с.
8. Кузьмин М. Кузьмин Ю., О. Купець Аналіз державної політики зайнятості в Україні. - К. : Міленіум, 2003. - С. 24.
9. Медвідь Л. Національна освіта незалежної України ХХІ століття: тенденції, проблеми // - 2002. - № 1.- С. 1-4.
10. Мутяк М. Менеджмент зайнятості молоді: міжнародні аспекти // Україна: аспекти праці. - 2005. - №4. - С.24-28.
11. Оскольський В.В., Освіта в Україні: проблеми і розвиток.- К-КСУ-1996.
12. Перегудова Т., Покришук В. Підвищення економічної активності безробітного населення України // Україна: аспекти праці. - 2005. - №4. - С. 17-27.
13. Статистика ринку праці: міжнародний досвід / за ред. А.П. Евенко, І.В.Калачева - К: ТОВ Видавництво "Консультант", 2007 – 319 с.
14. Фокин С. Конкурентоспособность стран мира/С. Фокин. – електронний ресурс. – Режим доступа: <http://geopub.narod.ru/student/fokin/2/4.htm>.
15. Юрлова Н. Гідна праця в Україні: зайнятість, соціальна та економічна політика // Україна: аспекти праці. - 2005. - №2. - С. 47.
16. www.ukrstat.gov.ua